

דליה טל
עמותת צלול

ציטוט מומלץ

טל ד. 2021. חורים ברשת – שלוש ועדות, והגנה לנחלים אין. אקולוגיה וסביבה 12(3): 26–27.

הקצף על מי הירקון נוצר מהזרמת קולחים ממכון טיהור שפכים דרום השרון, לפני שדרוגו | באדיבות עמותת צלול

חורים ברשת – שלוש ועדות, והגנה לנחלים אין

נקודת מבט

גיליון סתיו 2021 / כרך 12(3) / נחלי ישראל 15 בנובמבר, 2021

שלוש ועדות עוסקות במוזרם לנחלים ולים: "ועדה למתן צווי הרשאה להזרמה לנחל", "ועדת חריגים לעניין תקני קולחים" המאפשרת הקלה או החמרה בערכי הטיפול בשפכים, ו"הוועדה למתן היתרי הזרמה לים" (גילוי נאות: "צלול" חברה בוועדה למתן היתרי הזרמה לים ומשקיפה בוועדה למתן צווי הרשאה). לנוכח מצבם העגום של רוב הנחלים וזיהום הים שהם גורמים, נשאלת השאלה אם הוועדות מספקות הגנה לנחלים ולים, ואיך אפשר לשפר הגנה זו.

ועדת חריגים לעניין תקני קולחים, שחברים בה המשרד להגנת הסביבה, משרד הבריאות ורשות המים, מאפשרת למכון טיהור שפכים (מט"ש) ששדרוגו לא הושלם עד 2015, לפנות אליה ולקבל דחיית מועד. אך, הפלא ופלא, ב-2021, בחלוף שש שנים, כ-50% מהמט"ש לא שודרגו ו-42% מהמט"ש שכן שודרגו לרמה שלישונית אינם עומדים בפועל בתקנות. התוצאה היא שבכל חורף, בשל המחסור במאגרי קולחים שתפקידם לאגם את הקולחים המיוצרים בחורף, הקולחים הזורמים לנחלים ולים הם באיכות ירודה וגורמים לזיהום ולסגירת חופי רחצה.

הוועדה למתן צווי הרשאה להזרמה לנחל מיעצת למנהל רשות המים לקבוע תנאים למזרימי שפכים וקולחים לנחלים. אומנם על פי חוק אסור לזהם מקורות מים (נחל הוא מקור מים), אך אם אין ברירה, על המזרים לפנות לוועדה המורה על איכות השפכים המותרים להזרמה ועל המיקום והמשך של ההזרמה, ובאותה עת היא מגינה על המזרימים מפני אכיפה ותביעות.

מאחר שהוועדה מוגדרת כמייצעת, למנהל הרשות יש סמכות שלא לקבל את החלטותיה. מכאן, שדעתם המקצועית של חבריה מושמעת, אך לא תמיד משפיעה. מצב זה בעייתי מאוד, מאחר שלא אחת קורה שההזרמה היא תוצאה ישירה של החלטות רשות המים, למשל לדחות הקמת מאגר, לא לדאוג לקישוריות או לעכב סיוע כספי למיזמים. נוסף על כך, לוועדה אין זרוע הבדוקת את יישום הצו, ואין שום גוף אחר שעושה זאת. אי לכך, גם כשמקבלי הצו אינם עומדים בהוראותיו, הם זוכים להגנה. חמור מכך, אין שום סנקציה כנגד מכוני טיהור שפכים (מט"שים) ומאגרי קולחים שאינם טורחים לבקש צו מהוועדה. כלומר, ההגעה לוועדה היא "התנדבותית" לחלוטין.

הוועדה למתן היתרי הזרמה לים נכנסה לתחום ההזרמה לנחלים בעקבות פסק דין של בית הדין למים בעניין מט"ש תימורים^[1], שחייב מקבלי צו הרשאה לקבל גם היתר הזרמה לים. התוצאה היא עבודה כפולה של שתי הוועדות שדנות פעמיים באותה בקשה, לעיתים תוך חוסר הסכמה שרק מבלבל את המבקשים.

מסקנה העגומה היא ששלוש הוועדות אינן מצליחות לספק את ההגנה שבסמכותן לנחלי הארץ ושהפתרון הוא בשינוי תקנות וחוקים:

- יש לשנות את תקנות בריאות העם (תקנות ענבר) כך שיקצבו זמן לעבודות ועדת החריגים, עד למועד שלאחריו היא תפסיק לפעול. במקומה יש להקים ועדה שתבחן רק מקרי חירום יוצאי דופן. עם מט"שים סרבני שדרוג אין ברירה אלא להתמודד באמצעות אכיפה.
- צריך להפוך את הוועדה למתן צווי הרשאה להזרמה לנחל לסטוטורית, בדומה לוועדה למתן היתרי הזרמה לים, ולכלול בה גם נציגים המבטאים את האינטרס של הסביבה הימית ולמנוע בכך את הדיונים הכפולים בשתי הוועדות. נוסף על כך, יש להעמיד לרשות הוועדה אמצעי מעקב ואמצעי אכיפה.
- יש לשנות את חוק המים כך שיורה להטיל היטל הזרמה על מזרימים לנחלים, כמוטל על המזרימים לים: היטל על מזרימים בהיתר, היטל כפול ומשולש על מזרימים ללא היתר והיטל גבוה יותר על מזרימים באיכות שניונית מאשר על מזרימים באיכות שלישונית. את תקבולי ההיטל יש להעביר לקרן מיוחדת שתוקדש לשיקום נחלים, למימון מערכות הולכה, לסיוע לרשויות חלשות, לאכיפה ולחינוך.

וחשוב מכול, יש להפוך את אגף מים ונחלים לגוף-על: "היחידה הארצית להגנת הנחלים", בדומה ליחידה הארצית להגנת הסביבה הימית. ליחידה זו יש להכפיף את ועדת החריגים המצומצמת ואת הוועדה למתן צווי הרשאה ולתת בידיה כלים לאכוף את החלטותיהן של ועדות אלה. כל עוד היחידה לא תוקם והוועדה למתן צווי הרשאה תמשיך להיות במעמד של יועצת למנהל רשות המים ולא יהיו לה סמכויות פיקוח ואכיפה, מצב הנחלים לא ישתפר.

מכון טיהור שפכים תל עדשים בעמק יזרעאל. מבט מהר הקפיצה, 2020 | באדיבות עמותת צלול

תגובה: צווי ההרשאה נועדו למזער נזקים במקרים של חוסר ברירה

דני גרינוולד

אמנ"ל אסדרה ברשות המים ויו"ר הוועדה המייעצת לצווי הרשאה

שימוש אקטיבי בצווי הרשאה מאפשר לפועלים בתחום המים להפעיל מערכות מים, קולחים וביוב בצורה מיטבית וללא הסיכון בעברה על החוק. עיקר הפעילות נעשית לשתי מטרות: ראשית, לאפשר לבעל תשתית להפעיל את התשתית, לתחזק אותה או להחליפה תוך כדי נקיטת אמצעים למזעור הזיהום, גם אם נדרשת הזרמתם למקור מים. ושנית, לאפשר לצד שלישי, שאינו אחראי לזיהום, לסלק זיהום למקור מים, אם הדבר יפחית את הפגיעה הכוללת במקור המים.

לדוגמה, ספק ביוב שנדרש להחליף קו ישן בחדש ואיכותי, בפעולה שמחייבת חיתוך של הקו הקיים הפעיל, יקבל אישור הזרמה, אם נקט פעולות לצמצום הזיהום, למשל: קביעת זמן העבודה לעיתוי שזרימת הביוב מינימלית (לרוב לפנות בוקר), הכנת כל הנדרש כדי לבצע את העבודה במהירות האפשרית, ובמידת האפשר יישאב הביוב חזרה למערכת. דוגמה נוספת היא הדרישה מבעלי מאגרי קולחים לשמור נפח אגירה פנוי לעונת האביב, גם אם המשמעות היא הזרמה יזומה של קולחים במהלך החורף, כשההשפעות התברואיות, האקולוגיות והחברתיות – מופחתות.

כדי להבטיח שייבחנו שיקולים בראייה רחבה וראויה, מינה מנהל רשות המים ועדה מייעצת שתבחן את ההיבטים השונים של הזרמה למקורות מים. בוועדה המייעצת משתתפים נציגים של משרד הבריאות, המשרד להגנת הסביבה ורשות הטבע והגנים. החוק מסמך את מנהל רשות המים לאשר את הצו וזאת לאור אחריותו הכוללת למשק המים, כך שהסמכות והאחריות מרוכזות ביד אחת.

מנגנון צווי ההרשאה לא נועד להבטיח את איכות הקולחים או את פעילות מערכות הביוב, אלא למזער את הנזק במקרים שאין ברירה אלא להזרים אותם. איכות הקולחים ופעילות מערכות הביוב מוסדרות בחקיקה שונה, כתקנות קולחין, ויש ליישמה באופן מלא.

מקורות

1. עיריית אשדוד ואחרים נגד גיורא שחם ואחרים. 2019. פסק דין. בית הדין לענייני מים בחיפה עח"ק 80655-01-19.